

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

Az alapvető jogok biztosának

JELENTÉSE

az AJB-3807/2023. számú ügyben

A Szeged-Csanádi Egyházmegye Szent Ágota Gyermekvédelmi
Szolgáltató Szent Benedek Lakásotthonában tett ombudsmani
látogatással összefüggésben

*Előadók: dr. Filip Ildikó
dr. Kelemen Dóra*

Érintett szerv: Szeged-Csanádi Egyházmegye Szent Ágota Gyermekvédelmi
Szolgáltató Szent Benedek Lakásotthon, Felsőzsolca

2023.

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-3807/2023. számú ügyben**

A vizsgálat megindítása

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 18. § (4) bekezdése rögzíti a hivatalból indított eljárási jogosultságomat. A hivatkozott jogszabályhely szerint a hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat. Mindebből következően – panasz és ombudsmani előzmény nélkül is – kiemelten fontosnak tartom a bentlakásos intézményekben (a gyermekvédelmi szakellátás intézményeiben, az idősek otthonaiban, valamint a fogyatékosokat ellátó intézményekben) élők helyzetének, körülményeinek monitorozását.

Mindezek érdekében a felsőzsolcai Szeged-Csanádi Egyházmegye Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltató Szent Benedek Lakásotthonában (a továbbiakban: Lakásotthon) 2023. október 5-én személyesen tettem látogatást.

A látogatás tapasztalatai alapján, a gondozott gyermekekre, és az ő jogaikra gyakorolt hatás szempontjain alapuló vizsgálatról készült alábbi jelentés a látogatáson jelen lévő vezetők által elmondottakat, továbbá gyermekotthonban élők körülményeinek megtekintése alapján levont következtetéseket és megállapításokat tartalmazza.

Az érintett alapvető jogok és alkotmányos elvek

- *Az oktatáshoz való jog:* „Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez. Magyarország e jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.” [Magyarország Alaptörvénye (a továbbiakban: Alaptörvény) XI. cikk (1)-(2) bekezdés];
- *A gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga:* „Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.” [Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés]

Az alkalmazott jogszabályok

- a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény (a továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény);
- a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (a továbbiakban: Nkt.);
- a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény, (a továbbiakban: Gyvt.);
- a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet, (a továbbiakban: Gyer.);
- a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti és a gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet (a továbbiakban: NM rendelet)

A megállapított tényállás

A látogatáson a Szeged-Csanádi Egyházmegye Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltató (a továbbiakban: Szolgáltató) Heves, Nógrád és Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei szakmai egységének vezetője (a továbbiakban: gyermekotthon-vezető), a Szolgáltató két általános főigazgató-helyettese, valamint a fenntartó Észak-Magyarországi és Pest Vármegyei területi igazgatója fogadott munkatársaimmal, és bemutatták az intézményben folyó munkát.

1. A Lakásotthonról

A Lakásotthon kétszintes épülete Felsőzsolcán, családi házas környezetben helyezkedik el. Az épület földszinti részén található a nevelői szoba, egy WC, egy fürdőszoba és egy konyha, amely étkezőként is funkcionál. A földszint központi helyisége a tágas nappali, ahol a Lakásotthon valamennyi gyermeke kényelmesen elfér. A nappaliban tévénézésre, közös játékokra (csocsó, pingpong asztal, társasjáték), valamint az ünnepi alkalmak lebonyolítására egyaránt lehetőség van. Az épület emeleti részén két kétágyas és két négyágyas hálószobán kívül létesítettek egy zuhanyzót és attól külön helyiségben egy WC-t.

A Lakásotthon 2021 óta működik a Szolgáltató fenntartásában. A gyermekotthon-vezető tájékoztatása szerint az épület átvételét követően belső festés és ajtócsere történt, további felújítási munkára anyagi források híján nem került sor.

A Lakásotthon otthonos, vidám hangulatú, a falak színesek, személyes tárgyak, fényképek díszítik a szobákat és az egyéb helyiségeket, a hálószobák és a nappali jó állapotú bútorokkal van berendezve. A Lakásotthon vizesblokkjai felújításra szorulnak. A földszinten lévő nagy fürdőkádás fürdőszobát jelen állapotában nem lehet funkcionálisan kihasználni. A gyermekotthon-vezető tájékoztatása szerint a fürdőkád helyett két zuhanyfülkére lenne inkább szükség, és szeretnének egy külön mosókonyhát is kialakítani.

A belső nyílászárók cserére szorulnak, több helyen repedezik, mállik a vakolat a belső falakról. Az épület fűtési rendszere korszerűsítésre került, a Lakásotthon új kazánnal rendelkezik, azonban a gyermekotthon-vezető szerint szükséges lenne a radiátorok cseréje, amellyel gazdaságosabb, hőelosztás szempontjából kiegyenlítettebb fűtést lehetne megvalósítani.

A konyhából a teraszon keresztül lehet kimenni a kertbe, ahol jelenleg egy kosárpalánk található. A gyermekotthon-vezető elmondta, hogy szeretnének betonozott kertrészt a kosarazáshoz. A szabadidő kinti eltöltését pedig elősegíthetné egy betonozott tűzrakóhely, valamint padok, asztalok elhelyezése a kertben, továbbá szeretnének magaságyásokat is kialakítani. Ezekkel a fejlesztésekkel a szabadidő kellemes közös eltöltéséhez szükséges körülmények sokat javulnának.

Az épület alatti pince az állapota miatt ugyancsak használhatatlan.

A helyi rendőrséggel jó a kapcsolat. Az egyik szomszédal korábban konfliktusos volt a viszony, ami egy magas kerítés felhúzása után rendeződött.

2. Létszámadatok

A Lakásotthon 12 férőhelyen biztosít otthont nyújtó- és teljes körű ellátást, és jelenleg 13 gyermek (fiú, lány) gondozási helyeként jelölték ki az illetékes gyámhivatalok. *A 13 gyermekből 5 tartós szökésben van.*

A Lakásotthonban a látogatás idején 1 fő szakmai vezető, 1 fő gyermekvédelmi asszisztens, 1 fő gyermekvédelmi ügyintéző és 4 gyermekfelügyelő áll alkalmazásban. A gyermekotthon-vezető elmondása szerint a Lakásotthonban¹ is problémát jelent a dolgozói

¹ Az NM rendelet 125. § (1) bekezdése szerint *a lakásotthon olyan gyermekotthon, ahol önálló lakásban vagy családi házban történik a gondozott gyermek, fiatal felnőtt elhelyezése.*

fluktuáció. 2023 júliusában mondott fel a Lakásotthon nevelője, azóta keresnek új embert a helyére. A pszichológus és fejlesztő pedagógus heti egy alkalommal 10-10 órában dolgozik a Lakásotthonban.

3. Oktatás, foglalkoztatás

A kisebb gyermekek a helyi általános iskolába, a nagyobb gyermekek Miskolcra járnak középiskolába. Az oktatási intézményekbe majd onnan haza önállóan közlekednek a gyermekek. A gyermekotthon-vezető tájékoztatása szerint nehéz rávenni a gyermekeket arra, hogy rendszeresen járjanak iskolába. Két gyermek betöltötte a 16. életévét, tanulói jogviszonyuk megszűnt, mindketten tartós szökésben vannak.

4. Kapcsolattartás

A gyermekek hozzátartozóikkal való kapcsolattartása gyámhivatali határozatban szabályozott, de a szülők nem élnek a kapcsolattartás lehetőségével.

A gyermekvédelmi gyámok látogatása rendszeres az intézményben, a Lakásotthon dolgozói és a gyermekvédelmi gyámok közötti együttműködés megfelelő mértékű. A korábbi gyermekjogi képviselő is rendszeresen látogatta a gyermekeket, a nyár folyamán új gyermekjogi képviselőt jelöltek ki, akivel személyesen még nem találkoztak, telefonszáma, e-mail címe a Lakásotthonban jól látható helyen ki van függesztve.

5. Étkezési költségek

A Lakásotthonban a napi ételmezési költség 1500 Ft/fő, amelyből fedezni tudják az étkezési kiadásokat, a kapott tájékoztatás szerint változatos és egészséges étkezést tudnak biztosítani a gyermek részére.

A vizsgálat megállapításai

I. A hatáskör tekintetében

Az alapvető jogok biztosának feladat- és hatáskörét, és az ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságokat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 1. § (2) bekezdés a) pontja értelmében az alapvető jogok biztosa tevékenysége során – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek jogainak védelmére. Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében *hivatalból eljárást* folytathat. A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat.

Az Ajbt. 18. § (2) bekezdés a) pontja szerint az állami vagy önkormányzati feladatot ellátó szerv közszolgáltatást végző szervnek minősül. A Gyvt. 95. §-a alapján az állam fenntartói feladatainak ellátására a Kormány rendeletében kijelölt szerv az e törvényben foglaltak szerint biztosítja az otthont nyújtó ellátást, az utógondozói ellátást és a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatást. Területi gyermekvédelmi szakszolgáltatást nyújtó intézményt kizárólag az állam fenntartói feladatainak ellátására a Kormány rendeletében kijelölt szerv tarthat fenn. Ebből következően a gyermekvédelmi szakellátás intézményei közszolgáltatást végeznek, így tevékenységük vizsgálatára kiterjed a hatásköröm.

II. A vizsgált alapjogok és elvek tekintetében

Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi tesztek.

A jelentés megállapításaival összefüggésben ismételten hivatkozom arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege az Alaptörvény Negyedik Módosításának hatálybalépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az előző Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek ellentétesek volnának a korábbi alkotmányunk szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy *„az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni”*. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi érvelést mondta ki, hogy *„az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja, vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.”*

Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírósági döntés megszületéséig – irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatálybalépését megelőzően, mind pedig az azt követően meghozott határozataiban, azok indokolásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket.

1. *Az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdése alapján minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez, Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja. Az Alaptörvény a személyiség kibontakoztatásának, a tájékozott és felelős polgárrá válásnak az egyik alapvető feltételeként valamennyi magyar állampolgár jogát elismeri a műveltség megszerzésére törekvéshez. E jog érvényesítése szükségszerűen állami cselekvést igényel: az állam az elengedhetetlenül fontos ismeretek megszerzését, a gyermekek megfelelő fejlődését többek között az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú oktatással biztosítja. Az Alaptörvény szerint az ismeretbővítés, a magasabb szintű szakmai, tudományos oktatásban való részvételhez kellő tanulás lehetőségét a középfokú oktatás korlátozásmentes és ingyenes elérhetőségével ösztönzi.*

2. *A gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdése rögzíti. A gyermeket főszabályként minden olyan alapvető jog megilleti, mint bármely más embert, de ahhoz, hogy*

a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté váláshoz. Erre tekintettel kifejezetten a gyermekek jogaként rögzíti a törvény a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemre és gondoskodásra való jogot. E védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkivel szemben igényt tarthat. Ennek megfelelően a gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom valamennyi tagja is köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és a társadalom fennmaradásának zálogaként biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges feltételeket. *A gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga az állam köteleességét alapozza meg a gyermek személyiségfejlődése intézményes védelmére.* A gyermek, mint az alapjogok alanya oldalán az életkorból adódó hátrányokat az állam oldaláról az objektív intézményvédelmi kötelezettség egyenlíti ki: az államnak aktívan kell cselekednie a gyermekek alapjogainak előmozdítása, érvényesülése, védelme érdekében.

Ezt az alaptételt megtaláljuk az Egyezmény preambulumban is, amely rögzíti, hogy a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után egyaránt. Az Egyezmény 1991-től a magyar belső jog részévé vált, részes államaként Magyarország kötelezettséget vállalt a gyermekkel foglalkozó, védelmét biztosító intézmények létesítésére, valamint ezen intézményekben a jogszabályoknak megfelelő szakmai létszám, szakértelem, biztonság, az egészséges környezetet biztosítására. Az Egyezmény minden gyermekekkel kapcsolatba kerülő intézményt és hatóságot a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárásra, döntésre kötelez. Az Egyezmény 20. cikk 1. pontja a családi környezetétől ideiglenesen vagy véglegesen megfosztott gyermek védelmére és segítségére vonatkozó állami kötelezettséget rögzíti.

III. Az ügy érdemében

1. A tárgyi működési feltételek biztosítása tekintetében

Az NM rendelet 125. § (1)-(2) bekezdése értelmében a lakásotthon olyan gyermekotthon, ahol önálló lakásban vagy családi házban történik a gondozott gyermek, fiatal felnőtt elhelyezése. A lakásotthonban legfeljebb 12 gondozott gyermek, fiatal felnőtt helyezhető el. Az NM rendelet 125. § (3) bekezdése értelmében a lakásotthonban a gyermekek elhelyezésére szolgáló lakótérre a 124. § (4) bekezdésében foglaltak, a munkatársak számára rendelkezésre álló önálló helyiségre a 124. § (7) bekezdésében foglaltak az irányadók. Az NM rendelet 124. § (4) bekezdése alapján a lakásotthonban a csoport számára önálló lakóteret kell biztosítani, amely hálósobákból, közös nappali szobából, konyha/étkezőből, valamint fürdőszobából és nemenkénti illemhelyekből áll, továbbá a mindennapi életvitelhez szükséges bútorokkal, berendezési tárgyakkal, eszközökkel felszerelt. Egy hálósobában legfeljebb 4 gondozott gyermek helyezhető el.

A Lakásotthon a hivatkozott, tárgyi működési feltételekre vonatkozó jogszabályi előírásnak eleget tesz, azonban ezzel együtt számos hiányosság állapítható meg. A helyszíni bejárás tapasztalatai szerint a Lakásotthont sok tekintetben az „*elhasználódás*” jellemzi. A falak festésre, a belső nyílászárók javításra, cseréire szorulnak. A fürdőszobai vizesblokk korszerűtlen, nem igazodik az épület jelenlegi lakásotthon funkciójához.

A Lakásotthon hátsó kertje rendezésre szorul. A kert alkalmas lenne a szabadidő közös eltöltésére, és pihenésre egyaránt, ehhez azonban kisebb-nagyobb beruházásokra van szükség (pl. tűzrakóhely, kerti kiülő stb.), ám mindezek megvalósításához a Lakásotthon nem rendelkezik a szükséges anyagi forrásokkal.

Az ombudsmani gyakorlatban a gyermekotthonok, lakásotthonok helyszíni vizsgálatai során több gyermekotthon tárgyi feltételei tekintetében is hiányosságok kerültek

megállapításra.² Ezúttal is szükséges felhívni a figyelmet arra, hogy *az állam alapvető alkotmányos és nemzetközi jogi kötelezettsége*, hogy az általa, az intézményein keresztül biztosított gondoskodásban nyújtott ellátás keretében a saját családjukból kiemelt, vagy egyéb módon kikerülő gyermekek helyzetét jobbá és élhetőbbé tegye annál, mint amit saját családjuk biztosítani tudott a számukra. Álláspontom változatlan a tekintetben, hogy szembe megy az Egyezményben vállalt kötelezettségekkel, ha a családjukból kiemelt, az állam gondoskodásában lévő gyermekek olyan körülmények között kénytelenek élni, amelyek nem jobbak, mint azon körülmények, ahonnan kiemelték őket. Az ilyen gyakorlat ugyanis sérti az Egyezmény 20. cikkében deklarált, a családi környezetétől megfosztott gyermek jogát az állam különleges védelmére és segítségére.³

Mindebből következően megállapítom, hogy a Lakásotthon hiányos tárgyi körülményei alkalmasak arra, hogy az érintett gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggő visszásságot okozzanak.

2. A létszámadatok vonatkozásában

2.1 A gondozott gyermekek száma

A lakásotthonok elhelyezési feltételeit az NM rendelet 124. § (1) bekezdése, és a 125. § (1)-(2) bekezdései rögzítik. Ezek szerint a *gyermekotthonnak* legalább 12, de legfeljebb 48 fő gyermek ellátására alkalmasnak kell lennie, míg a *lakásotthon* olyan gyermekotthon, ahol önálló lakásban vagy családi házban történik a gondozott gyermek, fiatal felnőtt elhelyezése és ez utóbbi helyen *legfeljebb 12 gondozott gyermek, fiatal felnőtt helyezhető el.*

A vezető tájékoztatása szerint a Lakásotthont jelenleg 13 gyermek gondozási helyéül jelölték ki, tehát a *Lakásotthonban elhelyezett gyermekek száma meghaladja a jogszabályban meghatározott és a működési engedély szerinti létszámot.*

A feltárt körülmények alapján megállapítom, hogy a jogszabályban, illetve a működési engedélyben meghatározott létszám túllépése a jogállamiság elvéből eredő jogbiztonság követelményével és az érintett gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggésben visszásságot okoz, illetve nem egyeztethető össze a gyermek legjobb érdekét képviselő eljárás elvével sem.

2.2 Az engedély nélküli távollétek kapcsán

A rendelkezésemre álló adatok szerint a helyszíni vizsgálat idején 5 gyermek, azaz a *gyermekek közel 50 százaléka volt engedély nélkül távol.* A szökések magas arányára tekintettel és a gyermekvédelmi szakellátás intézményeiben folytatott vizsgálataim tapasztalatai alapján ismételen rá kell mutatnom arra, hogy a 12 éves kor felett szakellátásba vett gyermekek olykor már be sem kerülnek a kijelölt gondozási intézménybe, vagy ott csak néhány napot töltenek. Mindebből következően a jellemzően *több éves iskolai lemaradásuk pótolhatatlan, a fejlődésükhöz szükséges fejlesztéseket, terápiás foglalkozásokat nem tudják megkapni.* A gyermekvédelmi szakellátási intézményekben dolgozó *szakemberek az intézménybe be sem kerülő, vagy ott mindössze néhány napot töltő gyermekekkel nem tudnak bizalmi kapcsolatot kialakítani,* így az intézménynek nincs, nem is lehet megtartó ereje. A magasabb életkorban szakellátásba kerülő gyermekek többnyire *többszörösen traumatizáltak,* nagyon nehezen megközelíthetők, nem motiváltak arra, hogy elfogadják az intézményi szabályokat, az általuk nyújtott lehetőségeket.

² Lásd.: AJB-299/2019., AJB-307/2019

³ Lásd AJB-307/2019. számú jelentés

A feltárt körülmények alapján megállapítom, hogy az engedély nélküli eltávok magas aránya visszásságot okoz a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogának érvényesülésével összefüggésben.

2.3. A Lakásotthon személyi feltételei kapcsán

A lakásotthon szakmai irányzásait és létszám minimum normáit az NM rendelet 1. számú mellékletének II. 2/a pontja tartalmazza. Eszerint a lakásotthonban 1 fő nevelőt, 1 fő gyermekvédelmi asszisztent, 3 fő gyermekfelügyelőt kell alkalmazni, azzal, hogy ha a nevelők száma magasabb, a gyermekfelügyelők és a gyermekvédelmi asszisztensek száma csökkenthető, de a csoportonként alkalmazott szakdolgozók száma 5 fő alá nem csökkenhet.

*A vezető tájékoztatása szerint a gyermekek ellátását végző alkalmazotti létszám nem felel meg a jogszabályi előírásoknak. A Lakásotthonban jelenleg **betöltetlen a nevelői pozíció.***

A lakásotthonban a magasabb vezető, illetve vezetőként dolgozók *képesítési előírásait* az NM rendelet 2. számú melléklete I. részének 2. pontja tartalmazza. A *szakmai vezető képzettsége a jogszabályi feltételeknek megfelel.* A dolgozók szakképzettségéről az NM rendelet 2. számú melléklete II. részének 2. pontja rendelkezik, amelynek a gyermekfelügyelői beosztásban dolgozók képzettsége és végzettsége megfelel. A gyermekvédelmi asszisztens munkakörben foglalkoztatott **1 fő végzettsége nem felel meg képesítési előírásoknak.**

Több korábbi ombudsmani jelentés⁴ rögzítette a vizsgált gyermekotthonokban tapasztalt folyamatos fluktuációt, az álláshelyre jelentkező személyek felkészültségének, illetve szakképzettségének hiányát, továbbá, hogy az intézményekben a meghirdetett álláshelyek betöltése egyre nagyobb gondot jelent. A korábbi jelentésekben rögzített megállapításokat jelen látogatás is megerősítette.

Összességében megállapítom, hogy a Lakásotthon esetében nem teljesül a jogszabályi létszámkövetelmény. A gyermekvédelmi asszisztens szakképzetlensége, illetve a nevelői pozíció betöltetlenségéből adódó létszámdeficit önmagában alkalmas arra, hogy a Lakásotthonban élő gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz fűződő jogával összefüggő visszásságot okozzon.

3. A tankötelezettség és a gyermekek oktatáshoz fűződő jogának érvényesülése tekintetében

A gyermekek tankötelezettségéről az Nkt. 45. § (1) bekezdése rendelkezik: Magyarországon – az e törvényben meghatározottak alapján – minden gyermek köteles az intézményes nevelés-oktatásban részt venni. Az Nkt. 45. § (3) bekezdése szerint a tankötelezettség annak a tanévnek a végéig tart, amelyben a tanuló a 16. életévét betölti. Az NM rendelet 84. § (4) bekezdés ad) pontja alapján az ellátást nyújtó gondoskodik arról, hogy a gondozott gyermek hozzájusson a korának és képességeinek megfelelő oktatáshoz, szakképzéshez, továbbá a tanulmányi lemaradásai megszüntetéséhez szükséges segítséghez, illetve azokhoz a feltételekhez, amelyek biztosítják tehetsége, képességei megfelelő kibontakoztatását.

A helyszíni látogatáson kapott információk alapján a Lakásotthon minden tanköteles gyermeke valamely oktatási intézmény tanulója, azonban a munkatársak erőfeszítése ellenére több gyermek időszakosan nem jár be az iskolába.

A családi gondoskodást nélkülöző gyermek számára, aki a család támogatására jellemzően az intézményes ellátás megszűnését követően sem számíthat, a tanulás, illetve a szakképzettség megszerzése az egyetlen lehetőség a kitörésre, az önálló életvitel, a munkavállalás vagy a továbbtanulás lehetőségének a megteremtésére. Az oktatásban való folyamatos, kontrollmechanizmusokkal ellenőrzött részvétel biztosítja a gyermek legjobb érdekének védelmét akkor is, ha mindezt még nem képes vagy nem szeretné felismerni.

⁴ Lásd az AJB-1201/2016. számú, AJB-159/2017. számú, AJB-276/2019., AJB-299/2019. számú és AJB-307/2019. számú jelentéseket.

Az állandó ombudsmani gyakorlat szerint a gyermekotthonokban élő gyerekek oktatásból való kimaradása tipikusan alkalmas arra, hogy az intézmény rendszeres napirendjét felborítsa, napi többletfeladatokat jelent a nevelők számára. A nem gyermekvédelmi gondoskodásban nevelkedő gyermek esetén a kimaradás önmagában felveti a törvényes képviselők felelősségét, velük szemben akár szankció kiszabása is megalapozott lehet. Azon gyermekek esetében, akik életéért, sorsáért, boldogulásáért bármely okból az állam felel, *ez a védelmi szint és felelősség nem lehet alacsonyabb*, éppen ellenkezőleg: az Egyezmény és a magyar alapjogi gyakorlat is az állam felé *fokozottabb elvárásokat* fogalmaz meg, melyet összefoglalóan különleges védelem és segítség biztosításának nevezünk.

Alláspontom szerint a gyermekvédelmi szakellátásban dolgozó szakemberek, felelőssége, hogy a gondjaikra bízott tanköteles korú gyermekek a tankötelezettségüknek eleget tegyenek, tanulmányaikhoz segítséget kapjanak. Kiemelten fontosnak tartom a már nem tanköteles korú gyermekek tanulásra ösztönzését is. Az oktatási intézményeknek pedig kiemelt felelőssége van az oda járó szakellátott gyermekek beilleszkedése, tanulmányi munkája segítése tekintetében. Mindezek hiánya következtében sérül az érintett gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz, valamint oktatáshoz való joga, továbbá nem egyeztethető össze a családi környezetétől megfosztott gyermeknek az állam különleges védelmére és segítségére való jogával, a nemzetközi jogi kötelezettségekkel és alkotmányos szabályokkal.

4. A gyermekek kapcsolattartásával összefüggésben

A Gyvt. 9. §-a a nevelésbe vett gyermek kapcsolattartáshoz való jogát a gyermek különleges jogaként nevesíti. A Gyer. 30/H. §-a alapján a gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermekek a gyámhivatali határozatban szabályozott keretek szerint tarthatnak kapcsolatot a hozzátartozóikkal.

Az intézmény vezetőjének tájékoztatása szerint a gondozott gyermekek kapcsolattartása minden esetben gyámhivatali határozatban szabályozott, azonban a szülők *nem* tartják a kapcsolatot gyermekeikkel.

5. A gyermekek étkeztetése kapcsán

Az NM rendelet 76. § (1) bekezdése szerint a gondozott gyermek számára naponta, az életkornak megfelelő, legalább ötszöri, legalább egy alkalommal meleg, az egészséges táplálkozás követelményének megfelelő étkezést kell biztosítani, a közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokról szóló miniszteri rendeletben foglaltaknak megfelelően. A napi ötszöri étkezésre fordított költség összege naponta nem lehet kevesebb az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 2,4%-ánál (684 Ft/fő/nap).

A Lakásotthonban biztosított napi ételmezési költség meghaladja a jogszabályi kötelezettség minimumát figyelemmel arra, hogy a gyermekotthoni étkeztetés és az egészségügyi kiegészítő pótlék összegének emeléséhez szükséges forrás biztosításáról szóló 1682/2022. (XII. 28.) Korm. határozat értelmében a gyermekotthoni étkeztetés összegére a Kormány összesen 1,527 milliárd forint többletforrást biztosított a 2023-as költségvetési törvényben. Mindezek nyomán a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság tájékoztatása szerint a gyermekvédelmi gondoskodásban az otthont nyújtó teljes körű ellátás keretén belül a kijelölt gondozási helyükön nevelkedő gyermekek napi ételmezei-normatíva összege 2023 februárjától 1500 Ft/fő/nap.

IV. A látogatás tapasztalatainak összegzése

Tevékenységem során különösen a hivatalból indított eljárások lefolytatásával megkülönböztetett figyelmet fordítok a gyermekek jogainak védelmére.

A látogatásom során személyesen győződhettem meg a Lakásotthonban dolgozók elhivatottságáról. A Lakásotthonban dolgozók törekednek a családias, szeretetteljes légkör megteremtésére. A gyermekek étkeztetése biztosított, az ehhez rendelkezésre bocsájtott anyagi források meghaladják a jogszabályban rögzített minimum értéket.

A fentiek ellenére nem tekinthetek el a tárgyi és személyi feltételek hiányosságainak megállapításától, amelyek nagymértékben megnehezítik a Lakásotthonban folyó munkát, és alkalmasak arra, hogy veszélyeztessék a Lakásotthonban élő gyermekek jogait. A megfelelő végzettségű és létszámú munkaerő hiányának felszámolása, valamint a Lakásotthonban tapasztalt jelentős anyagi ráfordítást igénylő lakhatási körülmények kialakítása egyaránt megoldásra váró feladatok.

Köszönöm a Lakásotthon valamennyi alkalmazottjának a gyermekvédelemben való elkötelezett helytállásukat és a gyermekek jogainak biztosítása érdekében tett erőfeszítéseiket, amellyel a gyermekek családja helyett, az állami felelősségvállalás keretében biztosítják a gyermekek életkorának megfelelően a gyermekek felnőtté válásához szükséges feltételeket.

Intézkedéseim

A jelentésemben a feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszásság megszüntetése és jövőbeli bekövetkezésének megelőzése érdekében

- 1) az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján *felkérem a Szeged-Csanádi Egyházmegye Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltató főigazgatóját*, hogy fenntartóként – lehetőségein belül – gondoskodjék
 - a) a szakszerű, a jogszabályoknak megfelelő működést érintő személyi feltételek biztosításáról;
 - b) a Lakásotthon jelenlegi tárgyi feltételei, ellátottsága hiányosságainak javításáról;
 - c) a Lakásotthonban elhelyezett gyermekek magas szökési aránya csökkentéséről, a gyermekek iskolába járásának előmozdításáról;

- 2) az Ajbt. 32. § (1) bekezdése alapján *kezdeményezem az Országos Gyermekvédelmi Szakszolgálat Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat vezetőjénél*, hogy a gondozási helyre tett javaslatlattelkor fordítson fokozott figyelmet arra, hogy a Gyermekotthonba helyezett gyermekek létszáma feleljen meg a működési engedély szerint engedélyezett, valamint az NM rendeletben meghatározott létszámnak.

Budapest, 2023. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos